

SAM-Kroniek

L U S T R U M N U M M E R 7 5

STICHTING APELDOORNSE MONUMENTEN

STICHTING APELDOORNSE
MONUMENTEN

SAM KRONIEK

Nummer 75

Lustrum 2017

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Uit het bestuur	3
Hoe het dertig jaar geleden begon	9
De oude ambachtschool	18
Ere wie ere toekomt	23
SAM klaar voor de toekomst	26
I have a dream	28
Colofon	32

*Foto voorzijde: R.K. Schoolgebouw en Klooster aan de Molenstraat,
gesloopt in 1986*

VOORWOORD

30 Jaar cultuurhistorie in beweging

Van harte feliciteer ik de SAM met het behalen van deze prachtige mijlpaal! Al 30 jaar lang zet de Stichting Apeldoornse Monumenten zich in voor het behoud van Apeldoorns erfgoed en monumenten. Daar ben ik blij mee. Cultuurhistorie is belangrijk voor Apeldoorn. Het bepaalt in belangrijke mate het karakter en de kwaliteiten van onze stad. We voelen ons verbonden met de plek waar we wonen en cultuurhistorie speelt daarbij een grote rol. Dat merken we ook aan de bezoekers van Apeldoorn.

Net als onze leefomgeving ontstaat en verandert cultuurhistorie met de tijd mee. De SAM heeft daar oog voor. In haar rijke geschiedenis is zij vaak de verbinder geweest tussen gemeente en verschillende partijen. Met raad en daad staat de stichting organisaties en pandeigenaren bij. Van lobby bij de gemeente tot het organiseren van publieksactiviteiten die bewoners en monumenteigenaren bewust moeten maken van de waarde van ons erfgoed.

Een dertigjarig jubileum is natuurlijk een prachtige gelegenheid om terug te kijken op een roemrijke geschiedenis. Deze SAM-kroniek doet dat deels. Met foto's en verschillende artikelen geeft het een unieke kijk op de ontwikkelingen van de afgelopen vijf jaar. Daaruit blijkt dat cultuurhistorie in Apeldoorn weer leeft.

Als wethouder hoop ik dan ook van harte dat onze bewoners dat ook in de komende jaren kunnen blijven rekenen op de Stichting Apeldoornse Monumenten.

Nathan Stukker, wethouder cultuurhistorie

UIT HET BESTUUR

DETTIG JAAR SAM

Voor u ligt SAM-Kroniek nummer 75, een Speciale Editie want hierin wordt stilgestaan bij het dertigjarig bestaan van de Stichting Apeldoornse Monumenten (SAM). De SAM werd opgericht op 13 november 1987, naar aanleiding van de ongebreidelde sloopmanie die in die jaren ook in Apeldoorn huishield.

Een aantal bezorgde Apeldoorners was dat een doorn in 't oog. Zij besloten om tegen die sloopmanie in verweer te komen door een stichting op te richten die zich moest bekommeren om bedreigde cultuurhistorisch waardevolle panden en monumenten in de gemeente Apeldoorn. Om draagvlak voor deze missie te verwerven was het ook nodig om het Apeldoornse publiek te doordringen van het belang van cultuurhistorisch erfgoed. Dat deed de SAM en doet dat vandaag de dag nog steeds.

Vijf jaar geleden, bij het 25-jarig bestaan van de SAM, werd een Jubileumkroniek (nummer 65) uitgebracht, waarin uitvoerig werd ingegaan op de vele wapenfeiten van de SAM in die 25 jaar. Het zou de opstellers van die Kroniek te kort doen om nu, vijf jaar later, nogmaals iets dergelijks te doen. Bovendien heeft Fer de Deken, die jarenlang tekstschrijver/redacteur van de SAM-Kroniek was, om gezondheidsredenen zijn medewerking helaas moeten beëindigen. Daarom beperken we ons in deze Kroniek tot vermelding van enkele highlights van wat de SAM in de laatste vijf jaren heeft bereikt. Voor belangstellenden is nog een beperkt aantal exemplaren van Kroniek nummer 65 verkrijgbaar, bij het secretariaat van de SAM info@apeldoornsemonumenten.nl of telefonisch via 055-3600 677

Er is in die afgelopen vijf jaar veel veranderd op gebied van monumentenzorg en ook op cultuurhistorisch gebied in Apeldoorn: Niet alleen zijn er inmiddels meerdere organisaties die zich bezighouden met onze cultuurhistorie, zoals het Apeldoorns Gidsen Collectief, het CODA-Archief en -Kenniscentrum, de recent opgerichte BV Stadsherstel en het Erfgoedplatform Apeldoorn, maar ook heeft de gemeente Apeldoorn onze cultuurhistorie inmiddels hoog in het vaandel staan. Getuige het opgerichte Gevelfonds dat pandeigenaren in de binnenstad moet enthousiasmeren om de gevels van hun panden te restaureren.

Binnenstad

Het drieslag-pand Hoofdstraat 154-158 is een sprekend voorbeeld van zo'n gevelrestauratie, waar de SAM zich met heel veel geduld en doorzettingsvermogen voor heeft ingespannen.

Overigens zijn er ook al diverse andere gevels gerestaureerd met steun van het Gevelfonds en er zullen er ongetwijfeld nog meer volgen. Met name de heer Davoud Mirbagheri is met veel gevoel voor historie bezig met restaureren van zijn panden in onze binnenstad. Ook de BV Stadsherstel heeft ambitieuze plannen om het aanzien van Apeldoorns binnenstad haar oude glans terug te geven.

*Gedenkstee bij
onthulling van
opgeknapte panden in de
Hoofdstraat*

Waar mogelijk ondersteunt de SAM al die plannen, maar gaat gelijktijdig onverdroten door met haar eigen missie, te weten:

***Opkomen voor bedreigde monumenten en cultuurhistorisch
waardvolle gebouwen en uitdragen van het belang van
behoud daarvan.***

Eén van de manieren waarop de SAM het publiek attendeert op de rijke cultuurhistorie van Apeldoorn, is door het organiseren van de jaarlijkse Open Monumentendagen. Daaraan ontspruiten soms verrassende ontwikkelingen:

Ambachtsschool

Zo was bijvoorbeeld in 2015 de oude ambachtsschool tijdens de Open Monumentendagen te bezichtigen. Deze school, nauw verbonden met één van de oprichters (Chris Wegerif), dient nu als locatie voor de viering van het 30-jarig jubileum van de SAM.

*De Ambachtsschool
(Foto: dekabath.nl)*

Open Monumentendagen

Aan de architecten en aannemers, de familie Wegerif werd in datzelfde jaar in het Open Monumentenprogramma een speciale 'Wegerif-route' gewijd, met als spin-off het 'Wegerif-arrangement', dat sindsdien regelmatig wordt aangeboden door CODA in samenwerking met het Apeldoorns Gidsen Collectief. Hoofdbestanddeel van dit arrangement is een wandeling langs een aantal Wegerif-panden in de binnenstad. Dit geeft deelnemers een indruk van hoe de Wegerifs rond 1900 met hun werken hebben bijgedragen aan het stadsbeeld van Apeldoorn.

(Foto's uit collectie van Dr.Ir. H. Thomas)

Met de klok mee: Regentesselaan 11, Regentesselaan 8, Paslaan 11, Stationsstraat 104

*Het Station van Apeldoorn
(Foto: CODA archief)*

Een ander spin-off-effect van de Open Monumentendagen is het stationsgebouw, dat tijdens de OMD in 2014 werd gebruikt voor een expositie. Toen bleek hoe zeer een gastvrij onthaal van bezoekers aan Apeldoorn wordt gemist 'bij deze voordeur van onze stad'. Als uitvloeisel daarvan opent op 1 december a.s. het stationsgebouw haar deuren als stations-huiskamer, waar naast informatie over openbaar vervoer, toeristische aangelegenheden en horeca ook flexwerkplekken en vergaderruimten beschikbaar komen.

SAM Prijzen

Nog een vorm van bewustmaking voor onze cultuurhistorie was de in 2015 in samenwerking met De Stentor georganiseerde SAM-publieksprijs. Daarvoor kon het publiek recent gerestaureerde monumentale panden zelf voordragen. Deelnemers aan een fietstocht langs genomineerde panden konden hun stem uitbrengen. Daarna werden tijdens de finale-avond drie projecten beloond met

Villa Halve Maan

SAM-publieksprijs voor Jose Hulshof

een oorkonde. De winnaar van de SAM-publieksprijs 2015 was overigens de in 1916 door Chris Wegerif ontworpen en gebouwde - en in 2014/2015 gerestaureerde - villa 'De Halve Maan', aan de 1^e Beukenlaan 3.

Natuurlijk heeft de SAM ter gelegenheid van haar 30-jarig jubileum ook weer een adoptieproject gerealiseerd. Op 13 november, de datum waarop in 1987 de SAM werd opgericht, zal de wethouder cultuurhistorie een op initiatief van de SAM teruggebrachte reclametekst onthullen op de gevel van het pand van Bagels & Beans Kapelstraat/hoek Hoofdstraat.

Dergelijke gevelreclames, zoals ook aanwezig op het eerdergenoemde drieslag-pand Hoofstraat 154-158, dragen bij aan herstel van het stadsbeeld uit de tijd dat onze Hoofdstraat nog Dorpstraat heette en vergroten de sfeerbeleving van onze binnenstad.

Verderop in deze Kroniek kunt u meer lezen over de SAM, en over hoe de SAM haar toekomst ziet. Eén ding is daarbij zeker: het blijft nodig dat iemand de vinger aan de pols houdt bij plannen die een bedreiging kunnen vormen voor het gebouwde cultuurhistorisch erfgoed in Apeldoorn. De SAM is stellig voornemens om dat te blijven doen en vertrouwt daarvoor op (financiële) ondersteuning van haar donateurs!

Hans van de Water, namens het SAM-bestuur

HOE HET DERTIG JAAR GELEDEN BEGON

In gesprek met SAM-bestuurders van het eerste uur

Begin oktober had ik een gesprek met SAM-bestuurders van het eerste uur bij Hanneke Hofstra in haar huis aan de Mauritslaan in de Parkenbuurt. Het monument zou er niet meer geweest zijn als zij en haar echtgenoot het 25 jaar geleden niet hadden gekocht en helemaal gerestaureerd. Het toont haar betrokkenheid bij het cultureel erfgoed. Hanneke heeft een hele map met krantenknipsels en foto's van het eerste uur van de S.A.M. (toen nog met puntjes ertussen) op tafel uitgespreid. Fenny Bruns, bestuurder van het tweede uur, schuift ook aan.

Hanneke Hofstra voor haar huis aan de Mauritslaan

(Foto: S.P. Hofstra)

Aanleiding van het oprichten van de SAM

Omdat er diverse verhalen rondgaan over de aanleiding van de oprichting van de Stichting Apeldoornse Monumenten - nu 30 jaar geleden - vraag ik de dames er ook naar. Hanneke vertelt dat er in de 70er en 80er jaren heel veel werd gesloopt in Apeldoorn, natuurlijk viel daar ook de sloop van de katholieke meisjesschool bij de Mariakerk onder. Op de voorpagina van de Kroniek staat de school nog in volle glorie.

Op de plaats van deze flat stond de RK Meisjesschool (Foto: Quirine Lensvelt-Ruys)

Hanneke zag in september 1987 een artikel van Elly de Heus in de Apeldoornse krant staan waarin stond dat zij bezig was met het oprichten van een stichting tot behoud van de Apeldoornse monumenten en dat ze hiervoor werkgroep leden zocht. Daar heeft Hanneke direct op gereageerd omdat zij dezelfde zorgen had als Elly (zij is inmiddels uit Apeldoorn vertrokken). Ook HansPeter Nagtegaal meldde zich bij Elly om hieraan mee te werken. In het betreffende krantenartikel staat ook dat op 12 september 1987 een Apeldoornse Open Monumentendag zal worden gehouden waar de monumentenwerkgroep zich wil

manifesteren. De Open Monumentendag werd toen nog door de gemeente georganiseerd.

ELLY DE HEUS WIL STEENTJE BIJDAGEN: + september 1987

„Apeldoornse monumenten moeten behouden blijven”

(Van een onzer verslaggevers)

APELDOORN — Als het aan Elly de Heus ligt, krijgt Apeldoorn er binnen afzienbare tijd een stichting bij. Elly is begaan met het lot van de Apeldoornse monumenten. Ze is op zoek naar medestanders die samen met haar een werkgroep in het leven willen roepen ten einde de 180 Apeldoornse monumenten (rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en bomen) voor het nageslacht te bewaren. Als de nodige geges over monumentaal Apeldoorn op een rijtje zijn gezet, denkt ze aan een stichting die in samenwerking met de gemeente waakt over al het fraais dat in vroegere tijden het levenslicht zag en waaraan aan de tand des tijds in een aantal gevallen gretig knaagt.

„Het begon allemaal met een tv-uitzending van Omroep Apeldoorn”, vertelt Elly. „De gemeente zou geen geld en mankracht hebben om te voorkomen dat bepaalde monumenten verdwijnen. Nu heb ik zelf tien jaar in de Wieringermeer gewoond en alles wat je daar ziet is niet ouder dan 50 jaar. Pas dan leer je de waarde van oude gebouwen kennen. Dergelijke bouwwerken mogent niet verloren gaan, waar ze ook staan in Nederland.”

„De tijd is er rijp voor” aldus Elly. „Als je nu niets doet, moet je over een aantal jaren veel geld uitgeven om monumenten in hun oude staat terug te brengen”. Geld, daar draait het ook nu om. „Ik vind het nu nog te roeg om over geld te praten”, zegt Elly. „Eerst moet het een en ander aan de grond komen. Ik heb contact had met de gemeente en ben ik het zitt van een lijst met de monumenten binnen de gemeente Apeldoorn...

menten. Je kunt wel een oud gebouw neerhalen en er een kantoorpand neerzetten, maar je moet je wel realiseren dat je zoiets nooit meer kan herstellen. Vandaar dat ik in contact wil komen met een groep mensen die er net zo over denkt. Uiteraard heeft ook de gemeente zijn verantwoordelijkheden, maar zonder particulier initiatief kom je er niet”.

Otto Veldhuizen, beleidsmedewerker Historie- en Monumentenzaken van de gemeente Apeldoorn en secretaris van de Monumentencommissie, juicht het initiatief van Elly de Heus toe.

Elly de Heus hoopt op veel respons voor de nieuw te vormen werkgroep. „Het zou fijn zijn als er mensen in zo'n groep zitten die kennis van zaken hebben, maar in feite is iedereen die mee wil helpen welkom. Ik denk bijvoorbeeld aan 65-plussers die over veel vrije tijd beschikken. Op 12 september wordt ook in Apeldoorn een Monumentendag gehouden. Misschien kan de werkgroep zich dan al een beetje manifesteren”. Elly de Heus woont aan de Bierbrouwershorst 609; telefoon 055-426414.

POLITIEBUREAU

Elly verwijst ook naar het voormalige politiebureau. „Over een eventuele bestemming van gebouw is nog niets beslist. Ik vind het prachtig en het zou zonde zijn als het tegen de vlakte ging. Zo is met alle monu-

Artikel uit Nieuwe Apeldoornse Courant, september 1987

Apeldoorn had niks met monumenten

Alhoewel er toch al 180 monumenten op de monumentenlijst van de gemeente Apeldoorn stonden, zowel, rijks- als gemeentelijke monumenten, was er in Apeldoorn weinig belangstelling voor het cultureel erfgoed. De meeste Apeldoorners dachten dat er helemaal geen monumenten in Apeldoorn waren. Echter kunsthistorici C. Frank en F. Haans van het Monumenten Adviesbureau uit Nijmegen die in Apeldoorn onderzoek deden, waren direct gefascineerd door de monumentale panden uit het eind van de 19^e eeuw in de Parkenbuurt

met hun invloeden vanuit het toenmalige Nederlands-Indië. Zij constateerden dat zelfs de oude lanenstructuur van de Parken nog intact was. Ook zagen zij de schoonheid van de gevels in de Hoofdstraat. Een sein voor de gemeente Apeldoorn om hun eerste monumentennota 'Het Behoud van Kwaliteit' (met veel vertoon op Paleis Het Loo gepresenteerd) serieus aan te pakken. Dat had nog wel wat voeten in de aarde. En er werd nog veel gesloopt voordat de gemeente eindelijk tot meer bescherming overging. Dit alles mede door de nooit aflatende strijd van de SAM.

Oprichting SAM op 13 november 1987

Op 13 november 1987 wordt de Stichting Apeldoorns Monumenten (S.A.M.) opgericht. In het eerste 7-koppige bestuur zitten HansPeter Nagtegaal als voorzitter, Elly de Heus als secretaris, Meendert Jan Smit als penningmeester, Hanneke Hofstra, een nichtje van dhr. Smit, Huib Grootes en dhr. Rem als leden.

Zeven bestuursleden brengen een toast uit op SAM. In het midden voorzitter Hanspeter Nagtegaal, rechts Elly de Heus, die destijds het initiatief nam om een stichting tot behoud van de Apeldoornse monumenten in het leven te roepen.

Het bestuur bij de oprichting van de S.A.M.

(Foto: Nieuwe Apeldoornse Courant)

Het eerste doel was het redden van het Kaaspakhuis in Wenum-Wiesel dat als SAM-ruimte voor vergaderen, opslag van monumentale sloopmaterialen, in combinatie met een kunstenaarsatelier ingericht zou kunnen worden. Helaas is dit reddingsplan niet gelukt, omdat de SAM het financieel niet rond kon krijgen. Het pand kon daarom niet worden gered en werd uiteindelijk toch gesloopt.

Eind 80er en begin 90er jaren gingen er nog steeds diverse monumentale panden tegen de vlakte, zoals het pand op de hoek van de Deventerstraat/Regentesselaan (tot enkele jaren geleden ING-bank) en meerdere monumentale villa's o.a. aan Loolaan.

(Foto: archief Hanneke Hofstra)

Sloop van het pand Deventerstraat/Regentesselaan

Voormalig villa Loolaan 13 (Foto: parkenbuurt.nl)

(Foto: Cees Baars)

Voormalig pand Loolaan 11 waar nu het Amphion staat

Later stond er aan
Loolaan 13 een garage
(Foto: parkenbuurt.nl)

Behouden door eerste SAM-acties

Monumenten die zijn behouden door acties van de 'SAMmers' van het eerste uur zijn o.a. de Boerderij aan de Zutphenseweg in Woudhuis, waar Theo van Swol zich met name voor heeft ingezet, en het politiebureau met de naastgelegen villa aan de Deventerstraat in het centrum. Toen de nieuwbouw van het stadhuis te klein bleek, werd in het ernaast gelegen oude postkantoor extra ruimte in gebruik genomen, waardoor dit gebouw uiteindelijk ook bewaard bleef. Verder werd ook voorkomen dat er een grote 'glazen' villa in de tuin van Notaris Kraan aan de Kerklaan 33 werd gebouwd.

Waar de SAM eveneens goed naar keek was of er een servituut (een oude zakelijke afspraak) op een monument lag. Verder is voorkomen dat er een nieuwe schouwburg in het Oranjepark werd gebouwd (zoals de gemeente wilde) en dat 'Huize Berghorst' gesloopt werd, waardoor het als monumentaal pand aan de Loseweg bewaard is gebleven.

Open Monumentendag(en)

In 1988 werd de S.A.M. gevraagd om de Open Monumentendag (tegenwoordig -dagen) te organiseren. Hanneke Hofstra heeft hiervoor toen diverse vriendinnen en kennissen erbij gevraagd om dat mogelijk te maken, waaronder Fenny Bruns, Jantine Asselbergs en Jantien Heiner. In het bestuur kwamen toen Nico de Boer als voorzitter, Fenny Bruns als secretaris, Mike Smals, Gerke Adema, Wim Bijloo, Wim Knuttel en Jantien Heiner. Janny Thomas kwam daar begin 90er

jaren ook nog bij. Ook Frederik Erens, toen nog Atheneum-scholier, was in die begintijd op de achtergrond bij de S.A.M. al actief. Hij nam foto's van bedreigde panden, waardoor het bestuur er letterlijk een beeld bij had. Er was toen al een goede samenwerking met de gemeenteambtenaren, waaronder Otto van Lent, Yvonne de Vries en Huub Ummels.

De aandacht voor de diverse panden tijdens de Open Monumentendagen heeft ertoe bijgedragen dat vele monumenten behouden bleven. Een goed voorbeeld hiervan is de Middelste Molen in Loenen, die bijna op instorten stond en nu weer bloeit en prachtig ambachtelijk papier maakt. Ook de schuilkerk van Kasteel Ter Horst in Loenen is gerestaureerd mede door de aandacht die de SAM eraan heeft besteed. Kortom de SAM was vanaf eind jaren 80 bezig om op alle fronten het cultureel erfgoed uit de hele gemeente op de kaart te zetten en de hele Apeldoornse bevolking bewust te maken van de pareltjes in hun (bebouwde) omgeving.

Adoptieprojecten

Ook de adoptieprojecten van de SAM waren/zijn nog altijd een succes. Zij werden gekoppeld aan financiële acties. De meeste Apeldoorners kunnen zich vast nog wel de actie herinneren waarbij de Kwartjesfontein van de Apeldoornse beeldhouwer Pieter Puype in het stadsbeeld werd teruggebracht. Sponsor van het eerste uur was overigens Jan Brouwers die de monumenten nog altijd een zeer warm hart toe draagt. Lees ook het interview met hem op blz. 23.

Enkele voorbeelden van adoptieprojecten zijn:

- Reparatie Klok Gymnasium
- Kwartjesfontein bij Marialust
- Boekje over Kleine Monumenten, geschreven door Jantien Heiner en Ans Kelderman.

(Foto: amazing.nl)

De kwartjesfontein bij Marialust ter herinnering aan burgemeester Mr. H.P.J. Tutein Nolthenius, in 1932 door de Apeldoornse samenleving betaald. In 2009 hersteld.

Ook werd er regelmatig op het gemeentedeput gekeken of er belangrijke monumentale dingen lagen. Zo is de Lantaarn van Roosmale Nepveu in het depot gespot. Ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van de SAM heeft Barbera Visser van het huidige SAM-bestuur, samen met oud-bestuurslid Jan Cobelens bewerkstelligd dat deze lantaarn terugkeerde in het straatbeeld en nu alweer 5 jaar staat te stralen op de hoek bij De Wilde Pieters.

Toekomst SAM

Als laatste vraag ik Hanneke en Fenny wat ze de SAM (nu al lange tijd zonder puntjes) nog willen mee geven. Ze dringen erop aan dat de SAM haar eigen gezicht blijft behouden om de kwaliteit van de (historische) bebouwde omgeving te blijven bewaken. Ofwel zoals Fenny het krachtig uitdrukte: "*Zorg voor de continuïteit van de kwaliteitsideeën van de SAM*".

Na afloop van het gesprek met deze oud-bestuursleden bel ik ook nog even met de eerste voorzitter HansPeter Nagtegaal. Voor hem was het duidelijk dat de oprichting van een stichting voor monumenten noodzakelijk was om gezamenlijk tegengas te geven tegen de ongebreidelde sloopmanie uit die tijd die vooral (project)ontwikkeling in haar vaandel had staan. In Apeldoorn vond men de gebouwen van eind 19^e, begin 20^e eeuw geen monumenten; men zag er de waarde niet van in. Gelukkig denkt men daar nu anders over. Voor HansPeter moet het speerpunt van de SAM nog steeds zijn het naar buiten treden om Apeldoorners bewust te maken van de monumenten in hun gemeente. Dat sluit naadloos aan bij de huidige activiteiten van de SAM en in het bijzonder bij de Open Monumentendagen waarbij iedereen met eigen ogen kan zien wat voor prachtigs Apeldoorn in huis heeft.

Quirine Lensvelt-Ruys

DE OUDE AMBACHTSSCHOOL

Het Volkshuis

Het was **1895** en de vereniging, die toen nog 'Vereniging Het Volkshuis' heette, bood in eerste instantie op winteravonden tekencursussen aan. Maar al in **1901** werd het Volkshuis een Vakschool en wat later een officiële Nijverheidsschool. De oprichters vonden het nodig dat bij *"toekomstige handarbeiders niet alleen hun handvaardigheid door een schoolopleiding buiten de patroons-werkplaats werd aangekweekt, maar ook dat zij daarnaevens onderricht zouden ontvangen in theoretische vakken waaronder tekenles"*.

(Foto: CODA Museum/collectie Felua)

De vijf oprichters van de Vereniging tot Bevordering van Ambachtsonderwijs in Apeldoorn op een rij: Chris Wegerif, J. van den Braak, Jhr. G.W. Mollerus, R. Kerkhoven en H.P.J. Tutein Nolthenius. Plaquette, gemaakt door Pieter Puype en aangeboden t.g.v. het 25-jarig jubileum in 1926, hangt nu in het Edison College.

Patroons zoons

In die tijd was het normaal dat kinderen na de lagere school gingen werken. In eerste instantie werd het onderwijs dan ook zo veel mogelijk om die dag-arbeid heen gegeven.

Er was een avondschool voor tekenen en er was een winter-ambachtsdagschool voor praktisch onderwijs in timmeren, smeden en verven. De school bood al snel ook voortgezet lager onderwijs aan, aan toekomstige ambachtslieden. Apeldoorn groeide in die jaren snel en kende veel kleine aannemers, timmerwerkplaatsen, smederijen, enz. Dit waren bijna allemaal familiebedrijfjes en het waren vooral de patroons hiervan die hun zoons naar de nieuwe school lieten gaan.

De eerste kwarteeuw

Op 1 oktober **1901** waren er al 145 leerlingen op de avondschool ingeschreven en 38 op de dagschool. Vier jaar later, in **1905**, wordt de school voor het eerst uitgebreid. De eerste directeur was Christoffel Geldof. Leraren waren de heren Heuvelink, De Widt, Van Driesum, Puype, Schipper en Boogerd. In **1926** werd het 25-jarig jubileum van de school gevierd, o.a. met een door leraren en leerlingen georganiseerde tentoonstelling en de verloting van door leerlingen vervaardigde werkstukken. Hoofdprijs was *“een eikenhouten ameublement voor een heerenkamer”*.

De school in 1925

(Foto: CODA Archief)

Onderwijs op de Ambachtsschool rond 1920

(3 foto's: CODA Archief)

J.J. Oltmans

Na het onverwachte overlijden van Geldof in **1927**, werd oud-marineofficier J.J. Oltmans directeur. Hij breidde het vakkenaanbod uit met een technische cursus voor landmachinisten en machinisten ter koopvaardij en met een afdeling voor automontage. Het succes van deze opleidingen leidde in 1939 tot de oprichting van een aparte school voor Scheepswerktuigkundigen en in **1942** tot de oprichting van de Autotechnische School. Andere vakken die in de jaren '30 werden geïntroduceerd waren koper- en zinkbewerking en Electro montage.

In **1947** droeg Oltmans de leiding van de Ambachtsschool over aan K.B. Meijerhoff. Hijzelf concentreerde zich verder op de leiding van de Machinisten- en Autotechnische School.

Na zijn pensionering bleef Oltmans van 1951 tot 1958 nog actief in het bestuur van de Ambachtsschool. Daarin had hij gezelschap van o.a. H.L. Suypkens en secretaris K. van Trigt, die beiden uiteindelijk maar liefst vijftig jaar in het bestuur van de school zouden zitten.

Energie en durf

Bij het halve eeuwfeest van de school in **1951** sprak burgemeester A.L. Des Tombe met trots over: *"een groot en bloeiend instituut, gehuisvest in een fraai, modern gebouw, een levend bewijs voor de energie en durf van de Ambachtsschool."*

En de school bleef groeien. Er kwam een opleiding voor Brood- en Banketbakken (later omgedoopt tot Consumptieve Techniek) en voor Landbouwwerktuigen. Onderwijsvernieuwing was er ook door het

groeïend besef dat leerlingen naast een gedegen vakopleiding ook een soort maatschappelijke vorming moesten krijgen om te kunnen slagen in de maatschappij. Al die ambities en initiatieven pasten niet meer in de bestaande behuizing.

*De school rond 1970
(Foto: CODA Archief)*

In **1975** kreeg de Apeldoornse architect C.M.B. van den Beld opdracht het nieuwe schoolgebouw voor de Algemene Technische School, zoals de school inmiddels heette, te ontwerpen. Directeur Meijerhoff was toen inmiddels opgevolgd door G.J. Krosenbrink.

*1^e steenlegging voor
uitbreiding in 1980
(Foto: CODA Archief/Collectie Siero)*

Timmerlokaal in 1988

(Foto: CODA Archief/Collectie Siero)

Het onderwijs bleef ondertussen in beweging. Alle opleidingen werden van vier- tweejarig. In **1980** werd het 'moedergebouw' aan de achterzijde uitgebreid en kreeg nu als adres Molendwarstraat (voorheen Korte Kanaalstraat).

Toch viel in **1994** het doek voor de Algemene Technische School en het gebouw aan de Korte Kanaalstraat-Molenstraat-Molendwarstraat. De vakopleidingen werden elders ondergebracht, o.a. bij het Edison College.

Yvonne de Vries, Gemeente Apeldoorn
Stefan Rutten, CODA Archief

ERE WIE ERE TOEKOMT

Ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan van de SAM hebben we een kort gesprek met iemand die Apeldoorn in alle facetten een zeer warm hart toedraagt en zich bovendien inzet voor het behoud en herstel van monumentale gebouwen; de heer Jan Brouwers.

Jan is ere van heel veel verenigingen, stichtingen etc. Erelid, Ere-bestuurder, Ere-ondernemer, Erevoorzitter. Het gaat hem niet om die vermelding, maar om de waardering die hij krijgt voor zijn inzet of dat nu door hare majesteit de koningin, de sportraad, de schietvereniging, maatschappelijk ondernemen, de gemeente Apeldoorn of op een ander gebied is.

Dit jaar nog werd hij door de Vereniging oud Apeldoorn verkozen tot Apeldoornse van het jaar. Zijn betrokkenheid bij Apeldoorn begon al meteen met zijn komst naar Apeldoorn in 1964. Via zijn reclamebureau leerde hij veel mensen uit het bedrijfsleven kennen. Maar ook door zijn lidmaatschap van sportverenigingen kreeg hij een goed beeld van de Apeldoornse samenleving.

Jan Brouwers aan het genieten van het leven (eigen foto)

"Onderwijs, Cultuur (met kunst en sport) en Goede Zorg zijn, naast een Gezond Bedrijfsleven de pijlers van de samenleving. En aan die samenleving wil ik mijn steentje bijdragen. Een stad met een slecht cultuurklimaat en slechte zorg is dodelijk voor het bedrijfsleven". Het is volgens Jan - nog immer actief en vol enthousiasme - belangrijk dat je een bijdrage levert aan de plaats waar je woont. Bijvoorbeeld door middel van vrijwilligers werk, en/of door initiatieven te ontplooiën in sectoren waarvan je denkt dat het beter kan.

En aan initiatieven heeft hij zelf ook geen gebrek. Zijn eerste project was het kopen van de monumentale Talens villa aan de Deventerstraat (39), die liet hij helemaal in oude luister herstellen. Enige tijd later kwam de villa Marialust in de verkoop. Om die te kunnen kopen moest hij met pijn in het hart de Talens villa afstoten. Maar de historische villa Marialust verschaftte hem meer ruimte voor zijn reclamebureau en er was ruimte om in het souterrain een kunstgalerie te huisvesten voor wisselende exposities, geïnitieerd door zijn vrouw Olga, zelf kunstenares.

Maar zeker zo belangrijk was de oprichting van de 'Parksociëteit Marialust'. Het idee erachter was (en is) om een platform te creëren waar ondernemers, mensen uit zorg, onderwijs en politiek elkaar in de mooie ambiance van de villa kunnen ontmoeten en ideeën opdoen voor een nog betere kwaliteit van Apeldoorn.

En later nog de oprichting van de vereniging Andries van Driesum. Hierdoor kon een prachtig en uniek pandje in het steegje van de Mariastraat behouden blijven, compleet met kunstcollectie. 'Het Achterom', een soort huiskamer met horecafunctie waar je in de weekenden terecht kan voor een lekker glas en ontmoeting met plaats- en/of lotgenoten. Dit past helemaal in zijn filosofie van geluk! Geluk is voor Jan de mogelijkheid om te Ontmoeten; met mensen te Praten, met een goed glas 'Veluwse Schavuyt' op tafel. Dat is wat hij het liefst doet - naast het ontplooiën en vormgeven van ontelbare plannen en initiatieven.

Hij straalt één-en-al positiviteit uit. Zijn instelling is; als je ondernemer bent, ga je ervan uit dat iets gaat lukken, anders moet je in loondienst gaan! Zelfs zijn achternaam 'Brouwers' doet hij eer aan. De brouwerij, met het Apeldoornse bier De Schavuyt, is er gekomen. Eerst bescheiden in het Achterom, gerund door vrijwilligers. En later als een volwassen brouwerij in de Vlijt (Zwitsal). Overigens zorgde Jan natuurlijk ook voor een prachtige houten tapkast bij het pand, die hij weer 'ergens' vandaan wist te halen. Ieder moment is er wel een klus die gedaan

moet worden. Samen met Appie, Dolf en andere vrijwilligers in het Achterom of bij de Vlijt; voor metselen en timmeren (ook aan de weg) draait hij zijn hand niet om.

En zijn wens op dit moment?

Graag zou hij zien dat de Apeldoornse binnenstad weer de allure van vroeger krijgt; o.a. Jugendstil panden weer in ere herstellen. Dat gebeurt nu al op bescheiden schaal, mede door het gevefonds van de gemeente en inzet van de SAM, maar er is nog veel meer mogelijk.

De oprichting van de BV Stadsherstel (uiteeraard met Jan als mede-initiator) is inmiddels een feit. Jan droomt niet, hij ziet het voor zich. Een werkmaatschappij, gesteund met geld van alle Apeldoorners, die de Apeldoornse binnenstad weer de oude luister gaat teruggeven. En met kwaliteit waar mensen-van-buiten graag Apeldoorn voor bezoeken maar bovenal waar alle inwoners trots op kunnen zijn.

Barbera Visser-Fijn van Draat

renovatie monumenten
nieuwbouw woningen
uitbreiding woningen
kerkgebouwen
health- & spacenters
scholen
bedrijfsgebouwen
clubgebouwen
kantoren
gezondheidscentra

WWW . WITTEVEEN - ARCHITECTEN . NL

langeweg 16

postbus 3456

7301 EL apeldoorn

tel:055-5787187

SAM KLAAR VOOR DE TOEKOMST

Verleden

Op blz. 9 van deze Kroniek is te lezen over het ontstaan van de Stichting Apeldoorns Monumenten (*kortweg: SAM*) in 1987. De oprichting van de SAM had alles te maken met de in die tijd algemeen heersende opvatting, dat oude gebouwen 'rücksichtslos' dienden te wijken voor eigentijdse nieuwbouw.

Sinds haar oprichting werpt de SAM zich op als '*luis in de pels*' zodra er weer een historisch gebouw teloor dreigt te gaan. Daarnaast organiseert de SAM met enige regelmaat lezingen, excursies en publicaties met als doel het bewust maken van de Apeldoornse samenleving van het monumentale erfgoed dat er in onze gemeente gelukkig nog steeds aanwezig is.

Heden

Inmiddels is het cultuurhistorisch landschap in Apeldoorn echter wel drastisch gewijzigd:

De kijk op historische gebouwen is nu aanzienlijk genuanceerder. Er is inmiddels wel degelijk oog voor het verleden van Apeldoorn en voor de bouwkunst van toen. Dat mag o.a. blijken uit het door de Gemeente ingestelde 'Gevelfonds', waarmee pandeigenaren worden gestimuleerd om de gevels van hun panden in de binnenstad te restaureren. Ook hebben maar liefst 18 cultuurhistorische-organisaties in Apeldoorn (waaronder de SAM) hun krachten gebundeld en werken samen in het Erfgoedplatform Apeldoorn (EPA), dat sinds eind 2013 een prominente plaats inneemt op gebied van de Apeldoornse cultuurhistorie. Meerdere EPA-partners leggen zich toe op bewustmaking van het publiek voor de historie van onze gemeente.

De recent opgerichte BV Stadsherstel is eveneens actief op historisch gebied. Haar missie is verwerven, restaureren en herbestemmen van historische panden.

Toekomst

Het voorgaande was voor het SAM-bestuur aanleiding voor heroriëntatie op de positie van de SAM.

Vanuit de overtuiging dat samenwerking met gelijkgestemde deskundige partners voert tot optimale resultaten, leidde de heroriëntatie tot de volgende strategie voor de SAM:

- Voor bewustmaking van de Apeldoornse samenleving van het belang van monumentale gebouwen en objecten zal de SAM verdere samenwerking nastreven met EPA-partners, zoals het Apeldoorns Gidsen Collectief en CODA. Deze partners kunnen met de bij hen aanwezige deskundigheid en capaciteit veel bijdragen aan dit onderdeel van de SAM-missie.
- De SAM zal zich onverminderd blijven inzetten voor bescherming van bedreigde cultuurhistorisch waardevolle panden en objecten in Apeldoorn.
- Behoud van historische panden vergt echter ook restauratie en herbestemming van die panden. Omdat die activiteiten de corebusiness van BV Stadsherstel vormen, maar ook gedefinieerd zijn in de statuten van de SAM, wordt al enige tijd gezocht naar een goede modus voor nauwe samenwerking tussen de SAM en de BV Stadsherstel. Het streven was om u in deze Kroniek te melden hoe die samenwerking gestalte krijgt, doch gedegen juridische afstemming hiervoor vergt echter meer tijd dan verwacht. Zodra de samenwerkingsstructuur definitief vast staat wordt u als SAM-donateur hierover geïnformeerd.

Hans van de Water, namens het SAM-bestuur

I HAVE A DREAM

‘I have a dream...’. Deze beroemde woorden sprak Dr. Martin Luther King 50 jaar geleden. Hij droomde van een samenleving waarin alle mensen gelijk zouden zijn en niet op hun huidskleur beoordeeld worden, doch op hun karakter en prestaties.

De schrijver van dit Kroniekartikel heeft ook een droom, zij het dat schrijver zich beslist niet wil vergelijken met Dr. Martin Luther King.

De droom waarover het hier gaat is van totaal andere aard, die betreft namelijk een pand in Apeldoorn waaraan een bijzondere historie kleeft: Hoofdstraat 171. In dit pand zijn twee horecagelegenheden gevestigd: ‘De Zaak’ en ‘De Professor’. Die laatste naam is vrij nieuw, want tot begin dit jaar heette deze zaak nog ‘Röntgen café’. De oude naam deed tenminste nog ‘n heel klein beetje recht aan het pand, want – en daarmee komen we meteen ‘to-the-point’ - zoals menigeen waarschijnlijk weet, was dit in 1850 gebouwde pand oorspronkelijk het woonhuis van de familie Röntgen.

Pand in 1850

Fam. Röntgen

De van oorsprong Duitse Wilhelm Conrad Röntgen woonde hier met zijn beide ouders, van zijn 5^e tot zijn 16^e levensjaar. In onze Dorpstraat heeft de kleine 'Willy' waarschijnlijk buiten gespeeld en misschien ook wel kattenkwaad uitgehaald. Hij ging in ons dorp naar school waar hij Nederlands leerde spreken, lezen en schrijven. De school van Meester M. van Doorn, gevestigd in het voormalige landhuis De Pasch, op de plek waar nu 'Het Inspiratiehuis' staat, aan de Regentesselaan. Na zijn lagerschooltijd in Apeldoorn en korte tijd voortgezet technisch onderwijs in Utrecht, waar hij wegens een incident werd weggestuurd, ging hij vervolgens in 1865 -na toelatingsexamen- studeren aan de Eidgenössische Technische Hochschule in Zürich (Zwitserland), eerst 3 jaar werktuigbouwkunde en daarna natuurkunde, waarin hij in 1869 promoveerde op het proefschrift 'Studien über Gase'.

Wilhelm Conrad Röntgen

Tijdens zijn studiejaren stortte 'Willy' zich ook in het Züricher studentenleven. Zijn medestudenten gaven hem de bijnaam 'Appeldorn'. In een bij studenten favoriete gastwirschaft leerde hij Anna Bertha Ludwig, de dochter van de Gastwirt kennen, waarmee hij in 1872 trouwde. Het huwelijk werd nota bene in Apeldoorn voltrokken door Burgemeester P.M. Tutein Nolthenius.

Anna Bertha Ludwig

Na hun huwelijk vertrok het pasgetrouwde stel naar Duitsland, waar 'Willy' hoogleraar werd aan universiteiten in diverse steden, waaronder Würzburg. Daar legde hij zich toe op bestudering van optische effecten van gassen en op elektrische en thermische eigenschappen van kwarts en andere kristallen. Ook experimenteerde hij met zgn. kathodestraalbuizen.

En toen, in november 1895, ontdekte onze wetenschapper tijdens zijn experimenten een nog onbekende straling, die hij X-stralen noemde. Voor deze ontdekking kreeg Wilhelm Conrad Röntgen in 1901 de allereerste Nobelprijs voor natuurkunde.

Eerste Röntgenfoto

Wilhelm-Conrad Röntgen

Wat gebeurde er in de tussentijd in Apeldoorn?

Nadat hun enig kind zich in Duitsland had gevestigd, keerden in 1875 ook 'Willy's' ouders terug naar Duitsland. Het

huis aan de Dorpstraat werd verkocht aan Jacob Boddens jr., een neef van de familie Röntgen. Deze kennelijk in goeden doen verkerende Boddens liet in 1875 het huis verbouwen tot de vorm die nu nog steeds te zien is (zonder de latere aanbouw aan de voorzijde).

Twee foto's Röntgenhuis na 1875

Röntgenhuis met motorencarroussel

Röntgenhuis met Frowijn personeel

Na het overlijden van Jacob Boddens verhuurde zijn erfgename het pand als bedrijfsruimte, eerst aan een rijwiel- en motorencarroussel en later aan een elektrotechnisch ingenieursbureau.

Nadat het in de vijftiger jaren in bezit kwam van de Gemeente, die het later weer afstootte, is er nu al weer vele jaren horeca in het pand gevestigd.

Behoudens de nog in pandig aanwezige 'Eerste steen' met inscriptie W.C.R. 22-10-1850 herinnert nu niets meer aan de wereldberoemde bewoner van het pand.

In Remscheid ortsteil Lennep, waar Wilhelm Conrad Röntgen slechts zijn eerste drie levensjaren doorbracht, bevindt zich het Deutsches Röntgen Museum.

Sinds de schrijver van dit relaas in 2016 dat museum bezocht is zijn droom ontstaan:

Een ruimte in het Röntgen-huis inrichten als blijvende herinnering aan deze wereldberoemde Apeldoornse.

Hoe geweldig zou het zijn als de SAM over vijf jaar, ter gelegenheid van haar 35-jarig bestaan, die Röntgen-herinnering aan de Apeldoornse gemeenschap kan aanbieden?

Hans van de Water

(Foto's: CODA-Archief)

COLOFON

BESTUUR

Voorzitter:

vacature

Secretaris:

Corrie van de Kraats

055 360 0677

info@apeldoornsemonumenten.nl

Penningmeester/ donateursadministratie:

Henk Bast

055 521 8405

penningmeester@

apeldoornsemonumenten.nl

Leden:

Quirine Lensvelt-Ruys

Barbera Visser-Fijn van Draat

Hans van de Water

PR & Communicatie:

Herma van Dorth

hermavandorth@gmail.com

Adviseurs:

mevr. F. Bruns

dhr. W.F. Bijloo

dhr. J. Cobelens

dhr. H. Frieling

dhr. W. Kroon

mevr. J. Thomas

dhr. H.A.M. Ummels

Historisch Onderzoek:

dhr. F. Erens

dhr. W. Ormel

Contact:

Stichting Apeldoornse Monumenten

ACEC-gebouw

Roggestraat 44

7311 CD Apeldoorn

info@apeldoornsemonumenten.nl

Website:

www.apeldoornsemonumenten.nl

Bankrekening:

Rekeningnr. NL02 RABO 0393 3467 72

t.n.v. penningmeester SAM

Minimum donatie € 25,- per jaar

SAM Kroniek:

Een uitgave van Stichting

Apeldoornse Monumenten

Voor donateurs gratis /

losse nummers € 2,-

Eindredactie: Herma van Dorth

hermavandorth@gmail.com

06 21 621 098

Lay-out & Druk:

Aforma drukkerij

Stichting Apeldoornse Monumenten

- SAM, opgericht in 1987, stelt zich ten doel: het bewaken van het gebouwde architectonisch cultureel erfgoed in de gemeente Apeldoorn.
- SAM tracht meer begrip te kweken voor de waarde en het behoud van monumenten in de gemeente Apeldoorn.
- SAM verzorgt twee maal per jaar een donateursbijeenkomst met een lezing en/of een excursie m.b.t. een monumententhema.
- SAM geeft vier maal per jaar de SAM-Kroniek uit, zo nodig tussentijds aangevuld met SAM-Nieuwsbrieven voor actuele informatie.
- SAM organiseert de jaarlijkse Open Monumentendag in Apeldoorn en neemt deel aan diverse andere culturele activiteiten.
- SAM kent tweejaarlijks een prijs toe aan iemand die zich positief heeft onderscheiden in de zorg voor een monumentaal object.
- SAM verzorgt ook tweejaarlijks een Restauratie Adoptie Project.
- SAM wil eigenaren van monumenten zoveel mogelijk ondersteunen en van advies dienen.
- SAM streeft naar samenwerking met de gemeente, culturele instellingen en andere bij monumenten(zorg) betrokkenen.
- SAM ziet zich graag gesteund door donateurs, die er aan willen meewerken dat Apeldoorn een aantrekkelijke stad blijft, met behoud van het culturele verleden.
- SAM streeft naar een groot draagvlak om haar doelstellingen te ondersteunen.

